

Závěti pro komunitní nadace

Vyšlo s podporou
Charles Stewart Mott Foundation
a Global Fund for Community Foundations

CHARLES STEWART
MOTT FOUNDATION

WINGS Global Fund
for Community Foundations

Závěti

ve prospěch
komunitních nadací

Vydala Asociace komunitních nadací ČR
© A.K.N. občanské sdružení

Uspořádal Josef Štogr
ISBN 978-80-254-3193-1

Závěti

ve prospěch
komunitních nadací

Sborník příspěvků

Vydala Asociace komunitních
nadací ČR
A.K.N. občanské sdružení

 ASOCIACE
KOMUNITNÍCH
NADACÍ V ČR

Úvodní slovo

Tomáš Krejčí, předseda Asociace komunitních nadací v ČR,
ředitel Komunitní nadace Euroregionu Labe

Práce se závěťmi je zpravidla běh na dlouhou trať. To je pravděpodobně hlavní důvod, proč evropské komunitní nadace mají výrazně méně zkušeností se získáváním dobročinných závětí oproti svým americkým kolegům. S trochou nadsázky je možné říci, že existence zavedeného systému práce se závěťmi odlišuje vyzrálé a zavedené komunitní nadace od komunitních nadací vznikajících a dospívajících. Minimálně v případě komunitních nadací ve středo a východoevropských státech však přibývá další důvod, proč komunitní nadace s touto formou získávání podpory otálejí, a sice nepochopení, či přímo morální (etické) odmítání myšlenky filantropických závětí ze strany široké veřejnosti, pramenící ze zpřetrhání kultury "dávání" během desetiletí komunistických režimů.

Přitom se asi všichni z branže shodneme, že neexistuje jiná forma daru, než jsou právě závěti, která by svou podstatou měla blíže jednak k myšlence permanentního dávání, tedy k jádru trvalé udržitelnosti všech komunitních nadací, a jednak k povaze vztahu mezi komunitní nadací a dárce, kde komunitní nadace není de facto obdarovaným, ale vykonavatelem vůle dárce, bez ohledu na to, zda živého nebo zesnulého.

Tak proč se tedy tou myšlenkou začínáme vážně zabývat až teď?
Každá myšlenka chce svůj čas.

Pamatuji se na to, jako by to bylo včera. V Praze, v červnu 2007, na setkání komunitních nadací s Peterem Hero, dlouhodobým ředitelem Komunitní nadace v Silicon Valley. Jen tak mezi mnoha tématy Peter Hero zmínil téma dobročinných odkazů ze závětí ve prospěch komunitních nadací.

V USA běžná věc, kolikrát už jsme tenhle příběh slyšeli. Ale tentokrát se něco stalo: přítomní kolegové z think tanku NETT se v té době zabývali problematikou jednostranných právních aktů, mezi něž závěti patří, lidé ze začínajících komunitních nadací chtěli o tématu více vědět a Asociace komunitních nadací v ČR (A.K.N. – občanské sdružení) zrovna formulovala své dlouhodobé cíle. Bezprostředně po setkání se členové Asociace komunitních nadací rozhodli myšlenku systematicky uchopit a zpoza oceánu jí přitáhnout k nám. Během dvou měsíců byla idea zformována do projektu, pro jehož realizaci se posléze podařilo na začátku roku 2008 získat finanční podporu z WINGS Global Fund for Community Foundation a The Charles

Stewart Mott Foundations, tedy od institucí, které se celosvětově zasazují o rozvoj komunitní filantropie. Mohlo se tak začít intenzivně pracovat na projektu, jehož cílem bylo zmapovat potenciál dobročinných odkazů ze závětí ve prospěch komunitních nadací, porozumět právnímu, ale i společenskému stavu věcí, posilovat povědomí o problematice závětí hlavně mezi odbornou veřejností a v neposlední řadě vytvořit vhodné nástroje, které by komunitním nadacím této u nás nové formě získávání dárců pomáhaly. Ostatně o průběžných výstupech projektu se dozvíte i prostřednictvím následujících příspěvků.

Do realizace projektu ještě organicky vstoupil nový element, a sice Transatlantická síť komunitních nadací, jejíž členem je i česká Komunitní nadace Euroregionu Labe, která se v srpnu 2008 stala hostitelem tzv. TCFN Peer Exchange, skupiny 25 lídrů komunitních nadací z deseti zemí světa právě na téma dobročinných odkazů ze závětí. Díky jejich přispění obsahuje tento sborník část II – „Závěti? Jak kde; Jak získávají komunitní nadace odkazy ze závětí v 10 zemích světa“ a v části III. Několik zámořských příkladů dobré praxe se získáváním závětí.

Obsah:

Úvodní slovo (Tomáš Krejčí)	7
Předmluva	9
I	
Individuální dárcovství (Jiří Bárta)	11
Skutečnost se skládá ze skutků (Nett)	12
Právní problematika (pracovní skupina)	14
Kdo může dědit, závěť (pracovní skupina)	16
Tiché znárodnění (Jan Kroupa)	18
II.	
Závěti? Jak kde (účastníci TCFN Peer Exchange)	20
III.	
Příklady realizovaných odkazů	
Polsko (Iwona Olkowicz)	37
Slovensko (Katarína Minárová)	38
Kanada (Barbara McInnes)	41
ČR (Jiří Bárta)	45

Předmluva

Když jsme se začali zabývat problematikou závětí, otevřely se před námi dvě zcela rozdílné cesty. Jedna vedla do složitostí právních podmínek závětí, vymezení dědiců a jejich práv atd., vedla k porovnávání, jak ve kterém státě legislativa vychází vstříc samotnému úmyslu toho, kdo sepisuje závěť. Druhá vedla k samotnému faktu daru, k rozhodnutí člověka, že chce určit, jak naložit se svým majetkem.

Na první pohled by se mohlo zdát, že věci týkající se závětí jsou záležitostí především právní. Právo leccos umožňuje a leccos znemožňuje. Ale pokud bychom se zabývali jen právní stránkou věci, bylo by to selhání. Vždy je tím nejdůležitějším samotné rozhodnutí člověka – a pokud například právo neumožňuje darovat pro případ smrti, lze „obdobnou“ věc zajistit pomocí jiných nástrojů, které v rozporu s právem nejsou, například těch, u kterých z povahy věci nevyplyvá právní vynutitelnost; rozhodnutí o majetku je možné postavit na slibu a důvěře v něj.

Ano, jen těžko můžeme získat jistotu o tom, co se stane za deset, padesát let; ti, kdo se pokoušejí takto získat kontrolu nad světem, bývají většinou nešťastní. Dárce ze své povahy vždy alespoň rámcově důvěřuje tomu, kterému dává svůj majetek, jinak by to přeci nedělal. Samotný fakt, že naše platné právo není příliš „nakloněné“ závětním odkazům, tak není tolik na překážku – jen se zvětšuje význam faktu, že rozhodnutí o majetku dělá každý člověk proto, že sám chce, a jako v každém jednání tak i tady na sebe bere jisté riziko. Na druhé straně pak stojí subjekt – komunitní nadace, která ukazuje svoji práci, prezentuje svoje východiska a způsob, jak k tomuto tématu přistupuje. Říká – tímto slibem na sebe bereme odpovědnost, a odpovědnost a kredit u veřejnosti je to hlavní, na čem naše práce spočívá, o co se opírá, neboť nemůžeme být bez společenské podpory.

Těžiště, význam práce v tomto projektu leží především na straně jednání komunitní nadace a dárce, ale uvědomujeme si, že nejde o dvojstranný vztah v nějakém společenském vakuu. Před námi je dlouhé období, ve kterém budeme postupně měnit společenské klima, ve kterém je třeba, aby se problematikou dárcovství a závětních odkazů zabývali ti, kdo nejčastěji přicházejí do styku s lidmi, kteří začínají uvažovat o svém majetku a jeho uspořádání – právníci, notáři, majetkoví poradci.

V části společnosti převládá názor, že mluvit o konci lidského života je nespolečenské, že se to „nemá“. Na druhou stranu pak občas čteme v novinách, jak vysoké majetky v rámci dědických řízení přecházejí na stát – tam, kde umírají lidé bez dědiců a bez toho, aby uspořádali svoje věci a o majetku rozhodli poslední vůlí. Vidíme tu zjevný rozpor. Shodujeme se

na tom, že stát je až poslední instance, která by měla rozhodovat o tom, jak budou (veřejně prospěšně) rozděleny naše peníze. Věci samé pak nejméně pomáhají ti, kdo se snaží na starých lidech, zejména v „pensionech“ – domovech důchodců vylákat závěti ve svůj prospěch nebo ve prospěch nějakých víceméně podvodných nebo alespoň prakticky nekontrolovatelných účelů, směřujících do kdejakých koutů světa. Paradoxně se někomu může jevit docela vhodné zaměřit svůj dar, svůj majetek někam úplně jinam, do prostředí, které nemá nic společného s tím prostředím, ve kterém jsem leccos prožil, ve kterém žiji – a které pomalu ztrácím, přestávám mu rozumět... Komunitní nadace přicházejí s úplně jiným konceptem. Odkaz majetku (nikoli právně) je svým způsobem dar – dar tak, jak ho lidsky chápeme jako jednoduchý akt pomoci druhému. V době, která na nás neustále útočí jako na konzumenty a spotřebitele, otevíráme téma daru a dárcovství: dopřejte si to, že se stanete mecenášem, že váš majetek bude pomáhat. Bude pomáhat ještě po deseti letech, až budou naši následovníci řešit problémy, na které se nyní nedovedeme připravit, které si nedovedeme představit.

Podstatnou cílovou skupinou projektu „závěti“ jsou, jak bylo zmíněno výše, právníci a majetkoví poradci, notáři, cílem je změnit celkové klima, cílem je, aby se závěť stala běžnou věcí, o které je třeba se rozhodovat kdykoli, nejen v situaci, kdy člověk „přemýšlí o svých posledních věcech“. Závěť je projevem vůle vyjádřeným v tom, jak je směřován majetek – a sepsání závěti je významný společenský akt aktuální v okamžiku podpisu. Představa, že po sepsání závěti bude určený dědic usilovat o život dárce, je vhodná tak do detektivních románů Agathy Christie. Sepsání závěti je jasný signál – vyjádření důvěry dárce a zároveň společensky významným faktem – ten, kdo závěť sepisuje, dává najevo svoji vůli, zpravidla s touto svou vůlí seznamuje své nejbližší okolí a toto okolí na jeho rozhodnutí reaguje. To vše vytváří pozitivní vazby - zejména tam, kde se staví na elementární důvěře v to, že komunitní nadace je vhodným nástrojem, který v maximální možné míře respektuje zájmy a vlastní „dobročinné zaměření“ dárce, a zároveň je schopna pracovat profesionálně při správě majetku, je schopna zajistit, že nezmizí tak, jak je to dnes běžné.

Komunitní nadace je subjekt zaměřený do budoucnosti – do takové budoucnosti, která přesahuje náš život. V tom je specifickým nástrojem dárcovství, v tom má smysl, který byl stokrát ověřen především v USA, kde je tato tradice velmi silná. Právě v USA, kde je velmi ctěna osobní svoboda, podnikavost a schopnost získat majetek, je běžné, že o závěti je možné uvažovat kdykoli, nejen v situaci ohrožení nebo smrtelné nemoci – jde o jednu z forem vztahu k nabytému majetku, podobnou jako pojištění či diverzifikace investic.

Editor

ČÁST I.

Individuální dárcovství

Individuální dárci v České republice byli v roce 2007 dvakrát štedřejší než v roce 2000. Zatímco před osmi lety podpořilo svým darem některý dobročinný projekt přes 71 tisíc dárců (a o svůj dar si snížili základ daně z příjmu) a kumulativně tehdy darovali 670 milionů Kč, v roce 2007 již darovalo přes 140 tisíc individuálních dárců celkovou částku 1,4 miliardy Kč.

To jsou dobré zprávy a přičteme-li k těmto číslům ještě všechny formy anonymního individuálního dárcovství, tedy zejména pouliční veřejné sbírky, DMSky či sbírky kostelní, začíná se objem každoročního individuálního dárcovství blížit částce 2 miliardy Kč. A to je nadějná zpráva minimálně ze dvou úhlů pohledu. Potěšitelné je jednak meziroční tempo růstu dárcovství za poslední roky, ale také povolna se proměňující struktura poskytnutých darů.

Ano, nejběžnější formou daru je stále příspěvek do některé pouliční veřejné sbírky, či emotivní dar prostřednictvím zaslání textové zprávy v okamžiku, kdy nám televize zprostředkuje humanitární katastrofu a my můžeme (z tepla svých domovů) bezbolestně pomoci drobným darem. Ale vedle tohoto, v principu anonymního dárcovství, se již začíná prosazovat i dárcovství pravidelné, strategicky promyšlené a dlouhodobé.

Stále častěji tedy slyšíme příběhy dárců, kteří neváhají „investovat“ pravidelně na měsíční či roční bázi do činnosti vybrané neziskové organizace tisícikorunové částky, darovali na rozvoj konkrétní neziskovky či např. do nadačního jmění některé nadace, desetitisícové částky, založili si dárcovský fond u existující nadace, rozhodli se založit nadaci a jejím prostřednictvím investovat miliony do nejrůznějších dobročinných oblastí, rozhodli se odkázat část svého majetku určité neziskové organizaci a zcela zásadně tak podpořit její činnost a rozvoj na dlouhá léta.

Proto je na místě ptát se: co můžeme do budoucna udělat pro to, aby byly pozitivní trendy v individuálním dárcovství posíleny? Domnívám se, že v tomto ohledu můžeme s důvěrou nahlédnout do zemí s rozvinutější kulturou dárcovství a filantropie a poučit se z jejich přístupu.

Co tedy dělají nadace v Irsku, Velké Británii či USA pro to, aby ke strategickému a dlouhodobému dárcovství přivedli nové dárcy? Dlouhodobě a systematicky kultivují prostředí pro dárcovství. Jak?

- Nabízejí svým dárcům dárcovské možnosti, které propojují filantropické záměry dárcy s nejrůznějšími dobročinnými tématy např. prostřednictvím

pojmenovaných (Named and Designated Funds) a účelových dárcovských fondů (Field of Interest Funds).

- Inspirují své současné i potenciální dárce tím, že je zapojují do své činnosti například prostřednictvím návštěv podpořených organizací, účastí v hodnotících komisích a poradních výborech, apod.

- Aktivně pracují s médii, sdílí jejich prostřednictvím příběhy svých dárců a tím pozitivně ovlivňují celkové klima ve společnosti.

- Organizují kampaně zaměřené na představení možnosti darovat prostřednictvím závětí (Legacy Giving) a inspirují tak dárce, kteří se rozhodují jak naložit se svým majetkem.

- Vzdělávají tzv. profesionální poradce – tedy notáře, daňové poradce a finanční poradce – neboť právě oni poskytují finanční a daňové poradenství i v těch situacích, kdy se jejich klienti rozhodují o případných filantropických investicích.

Je nejvyšší čas, abychom se do podobné systematické práce pustili i ve střední a východní Evropě.

Jiří Bárta, Nadace VIA

Skutečnost se skládá ze skutků

Téma dobročinných odkazů ze závětí se zrodilo v rámci diskuse o „jednostranných právních aktech“, přesněji o jednostranných aktech, které mají zakládající význam, jako je slib, veřejný závazek, odkaz, ale také založení nějaké právnické osoby, instituce nebo systému – řeč je tedy o skutcích.

V současné době, která je čím dál výrazněji zaměřena na dvoustranné akty – na kontrakty a myšlení podřízené kontraktům – je velmi důležité udržet pozornost a povědomí o tématech, která zapadávají, která mohou zůstat ve většinovém zájmu opomenuta. Takovým zásadním tématem je pro nás právě smysl skutku, význam jednostrannosti v jednání, a to i v jednání, které má právní důsledky.

Komunitní nadace rostou v uplynulých 15 letech po celém světě jako houby po dešti. Myšlenka jak známo vznikla před první světovou válkou ve Spojených státech, v zemi, která je pro nás v jistém smyslu právně velmi vzdálená, jak co do uspořádání veřejné správy, tak co do některých právních východisek a postupů. Má-li se pro komunitní nadace u nás vytvářet dobré zázemí, bylo by dobré porozumět něčemu z toho, v jakém prostředí komunitní nadace vznikly, na jaké podněty reagovaly a co pro ně bylo a je v americkém

prostředí samozřejmě. Proto se v Asociaci komunitních nadací angažuje i Nett - nezávislý think tank, který se zaměřuje na otevírání opomíjených problematik souvisejících s veřejným životem, působením neziskových organizací a veřejného prostoru vůbec.

Když mluvíme o daru, zpravidla ho chápeme jako akt dvojstranný – neboť má-li být u daru uplatněno daňové zvýhodnění, je třeba, aby darovací smlouva měla písemnou podobu podepsanou oběma smluvními stranami. Je pak velmi podobná jiným smlouvám, k něčemu se v ní zavazuje dárcem a k něčemu obdarovaný. Zakrývá se tím jeden závažný fakt: mezi dárcem a obdarovaným není žádná „vyváženost“, nejsou si co do obsahu smlouvy rovnocennými partnery. Dárcem určuje vše podstatné: okamžik daru (čas, kdy dojde smlouva naplnění), výši daru a hlavně účel, na jaký se má dar použít. Obdarovaný projevuje svou vůli tím, že dar přijímá – jistě, v daném čase, výši a určení má možnost ho odmítnout.

Přijetím daru ale na sebe obdarovaný nebere žádnou povinnost vůči dárci – jen vůči předmětu daru. Pokud tedy například je povinen informovat o tom, jak jsou plněny podmínky, které určují využití daru, nejedná se o žádnou „službu“ dárci, ale o službu věci samé, o které je dárcem informován. Dárcem kromě poděkování na základě smlouvy samotné nic nezískává – a pokud ano, nejde o akt daru („smlouvu“ darovací) a bez ohledu na to, jak je nazvaná, jde o kontrakt – např. s reklamními nebo jinak využitelnými prvky, které vytváří vazby vzájemného plnění. Finanční úřad pak takovéto smlouvy oprávněně vyřazuje z režimu smluv darovacích – daný příjem je pro „obdarovaného“ příjmem za služby a u dárcem v lepším případě daňově uznatelným výdajem (slouží k dosažení zisku).

Podobně mluvíme o deklaraci. V našem konkrétním případě sepisovatel závěti a obdarovaná komunitní nadace deklarují, jak bude využit dar a to právě proto, že nelze zajistit právní kontrolu využití. Proto, že není žádná osoba, která by se vůči nadaci v tomto případě mohla domáhat toho, aby majetek určený byl skutečně využit na deklarovaný účel. Nejde o žádný kontrakt, i když je podepsán na jedné straně dárcem (sepisovatelem závěti), který deklaruje, že určuje v závěti způsob využití pro svůj majetek, a nadací, která veřejně deklaruje, že vůči dárcem bude plnit. Slib a deklarace se tak doplňují jako dva jednostranné akty. Ten, kdo se k něčemu dobrovolně zavazuje, něco slibuje, činí tento krok, aniž by tím cokoli přímo získal, dostává jako společenskou protiváhu deklaraci, že jeho vůle bude naplněna.

V takovém případě nejde o kontrakt, protože jednání ani jednoho z nich není právně vynutitelné, a to ani v tehdy, kdyby se jednalo o jiný případ a právní řád takovou vynutitelnost s uzavřením kontraktu spojoval. Dekla-

race zájmu je tak jakýmsi „pozadím“, na základě kterého je možné dojít ke shodě partnerů.

Ne nadarmo je celá tato tématika komunitním nadacím tak blízká. Ne nadarmo je americké kontraktové právo postaveno na tom, že je třeba porozumět zájmům, cílům smluvních stran kontraktu. V tomto pojetí kontraktu vždy předchází svého druhu deklarace: popis toho co a proč hodlám učinit, popis, který činí mé jednání srozumitelné pro ostatní osoby a který také umožní, bude-li to třeba, v budoucnu posoudit, zdali jsem nejednal v rozporu s tím, co jsem před uzavřením kontraktu deklaroval.

Řada aktů, u kterých se setkává více subjektů, směřuje k tomu, že dostanou pevnou podobu kontraktu. V sepsané smlouvě jsou popsány povinnosti jednotlivých stran a vzájemná plnění. Často ale kontrakt vůbec není potřeba, stačí, že navzájem rozumíme svým deklarovaným cílům. To je to podstatné, to co nás formuje, to co má podstatnější větší dopad než následný kontrakt nebo kontrakty vyplývající z takové shody. Tak se vytváří pozadí pro společenský život, tak vzniká pozadí pro to, čemu říkáme „život komunity“, její identita, její společná budoucnost.

Komunitní nadace jsou subjekty, které dávají najevo, co je jejich cílem, stejně jako deklarují způsoby, kterými chtějí svých cílů dosahovat. Nejsou to nadace, které by sloužily určenému, „trvalému“ cíli: nějakému konkrétnímu „veřejnému dobru“. Umožňují jednotlivým aktérům, aby sami deklarovali, jak se na veřejném životě v daném místě chtějí podílet, zda přispějí do existujícího fondu s jasně deklarovaným účelem nebo založí jiný a budou pak těmi, kdo nový účel a cíl zformují – a veřejně to deklarují.

To je jedno z významných poselství komunitních nadací a naším cílem je toto poselství přenést do prostředí současné ČR, kde Asociace komunitních nadací začíná působit.

Nett

www.nett.aid.cz

Právní problematika

Aktuálně platné české právo není vzhledem k možnostem závětí nijak „přívětivé“. Vychází ze dvou závažných omezení sepisovatele závěti. Jednak je omezeno vydědění – tj. dědicové v přímé linii musí zpravidla v rámci dědictví získat určenou část majetku, zvláště jsou chráněna „práva“ na dědictví u nezletilých dětí apod. na druhé straně zákon nepřipouští, aby zůstavitel (ten, kdo sepsal závět') do závěti zakotvil jakékoli podmínky co se týče využití zděděného majetku. Resp. zákon stanoví, že k jakýmkoli tako-

vým podmínkám se nepřihlíží – tedy dědické řízení probíhá, jako by nebyly. To je kombinace dvou ustanovení, která jsou ve svých východiscích zcela protikladná. Právo se tu zastává přímých dědiců proti vydědění, to však je pozůstatek staršího pojetí „rodového majetku“, tj. majetku, o který ten daný příslušník širší rodiny v dědičné linii pečuje a „předává ho dalšímu pokolení“. Majetek v této podobě je spíše chápán jako majetek nemovitý, nepohyblivý, sociálně vázaný podobně jako role dané rodiny v místní pospolitosti.

V protikladu k tomu se zákon staví velmi „socialisticky“ k dědictví tam, kde omezuje respektování „vůle“ sepisovatele závěti. Zde je naopak člověk chápán „občanský“ – dědictví jako přechod majetku z jedné osoby na druhou je tu chápáno z hlediska pozitivistického přístupu k občanskému právu:

v okamžiku smrti není, kdo by byl oprávněn domáhat se „plnění“, není nikdo, kdo by se mohl dovolávat naplnění stanovených podmínek. V právních vztazích je zůstavitel a dědic chápán jako nahraditelné osoby občanského práva, a je jen blahosklonností státu (je věcí té které lobby), zda je dědictví zdaněno tak či onak, zda je či není daňově zvýhodněn přechod majetku mezi osobami v přímém příbuzenském vztahu.

Současná právní úprava daně z dědictví je tak spíše výsledkem lobby, snažící se zabránit tomu, aby se přechody majetku (dary mezi příbuznými) daly zpětně vysledovat, než výsledkem právně konzistentní úvahy. V rámci současných úvah o velkých změnách v našem právním řádu navázaných na rekonfiguraci občanského zákoníku se uvažuje také o změnách, které by umožnily podobný institut jako je „dar v okamžiku smrti“ – tedy umožnily, aby zůstavitel rozhodl o svém majetku tak, že k jeho využití bude možné stanovit podmínky. O budoucí podobě zákonů je však možné se doposud pouze dohadovat.

V praxi máme před sebou dva okruhy problematik, před které je postavena komunitní nadace, která v této oblasti chce být aktivní a vyhledávat potenciální dárce. Jednou z těchto oblastí je způsob, jak deklarovat (i když právně nevynutitelně) svůj zájem respektovat vůli dárce. Druhou je příprava na samotné dědické řízení, vč. všech variant, které mohou nastat.

První okruh problémů je především věcí změny celkového společenského a kulturního klimatu, právní otázky zde tvoří pouze pozadí, na kterém je tento problém řešen.

Co se týká přípravy na možné faktické dědické řízení, pak je nepříjemnou skutečností, že tam, kde jsou „dědicové ze zákona“ – přímí příbuzní, je vždy nejlepší s nimi v rámci dědického řízení uzavřít dědickou dohodu, která může řešit řadu drobných nepříjemností oceněním majetku počínaje. To se může jevit jako krok, který je v rozporu v celkovou snahou komunitních nadací zvýraznit dárce jako toho, kdo rozhoduje o svém majetku – je proto třeba

zdůraznit, že jde o věc technickou, skrze kterou je možné zabránit řadě formálních prakticky neřešitelných komplikací, zejména v případě, že by se bez takové dohody část majetku dostala do podílového spoluvlastnictví dědiců. Podílové vlastnictví efektivně brání využití majetku podle vůle dárce. V rámci projektu byly v pracovní skupině zpracovány návody na postup v různých situacích, které mohou nastat, když nadace jedná o závěti v její prospěch, nebo když se dozví o tom, že jí byl odkázán majetek. Součástí toho je i právní rozbor, který je ale velmi obsáhlý a je nad rámec možností takové publikace. Proto přinášíme jen základní zkrácenou verzi, která neřeší všechny detaily, ale vytváří rámcový obrázek o právních podmínkách závěti a rozhodování o dědictví.

Pracovní skupina pracovala ve složení Jiří Bárta, Jan Kroupa, Mgr. Jiří Kučera, Mgr. Petr Svoboda pod vedením Josefa Štogra

Kdo může dědit, závěť

Právo být dědicem přiznává zákon každému subjektu, který má právní subjektivitu (je způsobilý mít práva a povinnosti). Z tohoto hlediska dědicem může být jak osoba fyzická, tak i právnická (včetně státu). Má-li dědictví nabýt právnická osoba, je zásadně nutné, aby v okamžiku smrti zůstavitele právně existovala (výjimku tvoří případ nadace zřízené závětí - srov. § 477 odst. 2 obč. zák., zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích). Jako dědic však může být povolána jen na základě závěti, nikoliv na základě zákona. Stát může nabýt dědictví jednak z titulu závěti, jednak jako tzv. odúmrt' (§ 462 obč. zák.).

Podmínky vzniku a zániku a rozsah dědického nároku

Zůstavitel může platnou závětí odkázat dědictví právnické osobě, když tato osoba není vyloučena z dědění pro dědickou nezpůsobilost, která je vymezena dle § 469 obč. zák. tak, že:

A) Nedědí, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům anebo zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovy. Může však dědit, jestliže mu zůstavitel tento čin odpustil.

B) Rozsah závěti odkázaného dědictví nesmí být na úkor dědictví, které by měli ze zákona obdržet tzv. neopominutelní dědici, kterými jsou potomci zůstavitele, kteří nebyli za života zůstavitele vyděděni. Dle § 469a obč. zák. zůstavitel může vydědit potomka, jestliže

- a) v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech,
- b) o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevoval,
- c) byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku,
- d) trvale vede nezřízený život. Pokud to zůstavitel v listině o vydědění, která musí splňovat náležitosti obdobně jako závěť, výslovně stanoví, vztahují se důsledky vydědění nejen na přímé potomky, ale i na jejich potomky.

Nezletilí potomci musí obdržet dle závěti nejméně tolik, kolik je jejich podíl ze zákona, zletilí potomci nejméně polovinu jejich zákonného dědického podílu. V rozsahu, ve kterém závěť zákonný nárok neopominutelných dědiců nerespektuje, je neplatná.

Postupy a formy zřízení a zrušení závěti

Zůstavitel může závěť buď napsat vlastní rukou, nebo ji zřídit v jiné písemné formě za účasti svědků nebo ve formě notářského zápisu.

V každé závěti musí být uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, jinak je neplatná.

Společná závěť více zůstavitelů je neplatná.

Vlastnoruční závěť musí být vlastní rukou napsána a podepsána, jinak je neplatná.

Závěť, kterou nenapsal zůstavitel vlastní rukou, musí vlastní rukou podepsat a před dvěma svědky současně přítomnými výslovně projevit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Svědci se musí na závěť podepsat.

Zůstavitel, který nemůže číst nebo psát, projeví svoji poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být přečtena a přítomnými svědky podepsána. Přitom musí před nimi potvrdit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Pisatelem a předčítatelem může být i svědek; pisatel však nesmí být zároveň předčítatelem.

V listině musí být uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo listinu napsal a kdo nahlas přečetl a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho pravou vůli. Listinu musí svědci podepsat.

Zůstavitel může projevit svoji poslední vůli formou notářského zápisu; zvláštní zákon stanoví, kdy úkon musí být učiněn před svědky a kdy musí mít formu notářského zápisu.

Nezletilí, kteří dovršili 15. rok, mohou projevit poslední vůli pouze formou notářského zápisu.

Osoby nevidomé mohou projevit poslední vůli též před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být přečtena.

Osoby neslyšící, které nemohou číst nebo psát, mohou projevit poslední vůli formou notářského zápisu, nebo před třemi současně přítomnými svědky, ovládajícími znakovou řeč, a to v listině, která musí být tlumočena do znakové řeči.

V listině musí být uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo listinu napsal a kdo nahlas přečetl a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho pravou vůli. Obsah listiny musí být po jejím sepsání přetlumočen do znakové řeči; i toto musí být v listině uvedeno. Listinu musí svědci podepsat.

Svědky mohou být pouze osoby, které jsou způsobilé k právním úkonům. Svědky nemohou být osoby nevidomé, neslyšící, němé, ty, které neznají jazyk, ve kterém se projev vůle činí, a osoby, které mají podle závěti dědit. Závěti povolány, ani zákonný dědic a osoby jim blízké nemohou při pořizování závěti působit jako úřední osoby, svědci, pisatelé, tlumočníci nebo předčitatelé.

V závěti zůstavitel ustanoví dědice, popřípadě určí jejich podíly nebo věci a práva, která jim mají připadnout. Nejsou-li podíly více dědiců v závěti určeny, platí, že podíly jsou stejné.

Zůstavitel může závěti zřídit nadaci nebo nadační fond.

V tom případě musí závěť obsahovat všechny nezbytné náležitosti jako základající listina (viz zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích).

Jakékoliv podmínky připojené k závěti nemají právní následky; ustanovení § 484 věty druhé obč. zák. o započtení toho, co dědic obdržel již za života zůstavitele, tím není dotčeno.

Závěť se zrušuje platnou závětí pozdější, pokud vedle ní nemůže obstát, anebo odvoláním závěti; odvolání musí mít formu, jaké je třeba k závěti.

Zůstavitel zruší závěť také tím, že zničí listinu, na níž byla napsána.

Tiché znárodnění

Co se stane s majetkem člověka, který zemře bez příbuzných? Spolkně ho stát. Máme pro to dokonce nevábný termín „odúmrť“. Podle občanského zákoníku majetek, který nenabyl jiný dědic, propadá státu. Znamená to, že lidé celý život pracují, platí daně, získají majetek a pokud nemají příbuzné, stát si majetek po jejich smrti vezme, znárodní ho.

V roce 2006 na prodeji majetku lidí zesnulých bez dědiců získal přes 140 milionů, přičemž bez dědiců zemřelo více než dva tisíce lidí, zhruba 2% všech zemřelých. Majetku, který stát tímto způsobem získá, navíc rok od roku přibývá.

Rok	počet lidí zesnulých bez dědiců	výnos z prodeje jejich majetku (v milionech Kč)
2005	1426	108
2006	2168	140
2007 (první pololetí)	1109	74

(zdroj: Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových)

V zahraničí je běžné, že lidé, kteří nemají dědice, odkážou svůj majetek v závěti na dobročinné účely, které si sami zvolí. Průzkumy z Velké Británie ukazují, že přes 90% lidí, kteří o této možnosti vědí, si nepřeje, aby po nich dědil stát. Jenže ve Velké Británii také umírá bez závěti jen 13% lidí.

V Čechách je také možné závětí odkázat majetek nadaci nebo neziskové organizaci a sám tak určit, na jaký účel bude majetek využit. Chybí však jak tradice odkazů na dobročinné účely (nejde totiž ani zdaleka jen o lidi, kteří umírají bez dědiců, jen v jejich případě jde zpravidla jen o část majetku), tak tradice sepisování závěti jako přirozeného výrazu vůle rozhodovat o svém majetku a svých záležitostech – v tomto případě po smrti. A tak nadace zatím stále dědí jen výjimečně a vlastně se o tom raději ani moc nemluví. „Jsou to spíše jednotlivé případy, dostali jsme tak například asi milion od českého emigranta z Německa,“ říká Eva Ksiazczak z Nadace Charty 77.

Zato stát se činí. Odúmrt' vyřizuje rozsáhlý Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových. Zjistit, zda zesnulý nemá žádného dědice, někdy trvá dlouhá léta, ale vyplatí se to. Stát se navíc o tento majetek aktivně soudí – v roce 2006 vedl přes dva a půl tisíce soudních sporů, nejčastěji v případech, kdy úředníci měli dojem, že závěť po zesnulém není platná. Získaný majetek se buď převede některé státní instituci (někdy obci), nebo se prodá ve veřejné dražbě. „Pokud o něj nemají zájem jiné státní organizace, dáváme ho do výběrových řízení,“ řekla Jana Lysá z tohoto úřadu. Nejvíce zatím stát získal, když byl majetek zemřelé osoby po tři roky trvajícím dědickým řízením oceněn na více než 35,2 milionu korun. Státu připadly rozsáhlé nemovitosti, zemědělské usedlosti i s pozemky a cenné papíry. Škoda, české nadace s tak vysokým základním jměním by se daly nejspíš spočítat na prstech.

Jan Kroupa

ČÁST II.

Závěti? Jak kde.

(Jak získávají komunitní nadace odkazy ze závěti v 10 zemích světa)

V rámci pracovního setkání členů Transatlantické sítě komunitních nadací v Praze, tzv. TCFN Peer Exchange, došlo k výměně informací o tom, jaké jsou právní podmínky pro možnost závěti ve prospěch komunitních nadací. Byl tím vytvořen přehled o široké škále nejrůznějších právních úprav, jak je obsahují právní řády jednotlivých zemí, často velmi odlišných. Nejde nám však o nějakou právní komparaci: ať již jsou právní podmínky v různých zemích jakkoli nesrovnatelné, jde o to nalézt cesty mezi potenciálním dárce, sepi-sovatelem závěti, a konkrétní komunitní nadací.

Transatlantic Community Foundations Network (TCFN) - je platforma zaměřená na výměnu zkušeností a znalostí mezi komunitními nadacemi na obou stranách Atlantiku. Byla založena roku 1999 Bertelsmannovou nadací za podpory nadace C.S. Motta. (www.tcfn.efc.be)

Několik otázek, které jsme účastníkům TCFN položili, proto jsou jen jakousi sondou do realit, s jakými pracují komunitní nadace v jiných zemích. Jedná se jednak o obecné právní podmínky, ale též o historické přístupy, o konkrétní nástroje, které má vzhledem k neziskovým organizacím vytvořen stát (pokud takové nástroje má), o vztahy k daňovým zákonům aj.

Na otázky odpovídali (děkujeme)

Česká republika

Pracovní skupina Asociace komunitních nadací v České republice

Bulharsko

Monika Pisankaneva (CEE Trust)

Kanada

Sandra Richardson (Victoria Foundation), Barbara McInnes
(Komunitní nadace Ottawa), Rick Frost (Winnipeg Foundation)

Mexiko

Lourdes Sanz (Cemefi – Mexické centrum pro filantropii)

Německo

Fritz Morgenstern, Klaus Rollin, Nina Spallek, Nikolaus Turner

Polsko

Iwona Olkowicz (Akademie rozvoje filantropie v Polsku)

Slovensko

Katarína Minárová (Komunitní nadace Prešov)

USA

Helmer N. Ekstrom (Ekstrom & Associates, poradenská firma pro komunitní nadace)

USA, Texas

Mary M. Jalonick (The Dallas Foundation)

USA, Virginie

Andy Morikawa (Komunitní nadace New River Valley)

Velká Británie

Andrew Beeforth (Komunitní nadace Cumbria)

Omezení možnosti rozhodnout o dědictví závěti

Nejdříve nás samozřejmě zajímala srovnatelnost podmínek zákona ve vybraných 10 zemích, ve kterých působí komunitní nadace

Otázka: Existují ve vaší zemi nějaká omezení práv jednotlivce, která se týkají rozhodování o tom, komu může odkázat svůj majetek v závěti, tzn. o tom, kdo po něm bude dědit (například nezadatelný nárok přímých dědiců na část majetku zesnulého bez ohledu na jeho poslední vůli)?

Některé země v tomto jednoznačně podporují práva vlastníka rozhodnout:

USA

V USA plošná omezení neexistují.

Texas, USA

V Texasu žádná omezení v tomto směru neexistují. Jednotlivec může svůj majetek odkázat, komu chce.

Velká Británie

O žádném omezení nevím. Není problém vydědit děti a odkázat veškerý majetek na dobročinnost.

Někde má velký význam při rozdělení dědictví stát – a to jak v případě úmrtí bez závěti, tak v případě závěti:

Kanada

Když člověk zemře bez závěti, jeho majetek se rozdělí podle zákonů příslušné provincie. Soud stanoví vykonavatele, který vypořádá pozůstalost, a rozdělí ji podle velmi pružného vzorce. Takové rozdělení pak nemusí odpovídat přáním zesnulého, ani pozůstalých.

Pokud chce někdo něco odkázat na dobročinnost, musí tak určit v platné závěti, nebo prostřednictvím nástroje, který není součástí majetku – například darem životního pojištění nebo zřízením dobročinného fondu. V případě, že se člověk rozhodne sepsat závět, má naprosto svobodnou vůli (taky se závěti říká „poslední vůle“) závětí stanovit, jak bude s majetkem nakládáno, tedy které osoby nebo organizace budou dědit, a to ať konkrétní majetek, peníze nebo celý, případně podíl majetku po vypořádání závazků a dluhů.

Jediným omezením závětní svobody je legislativa jednotlivých provincií, která se týká péče o závislé osoby. Ta umožňuje soudu upravit podmínky stanovené závětí v případě, že se oprávněná osoba (obecně manželka, manžel nebo dítě) obrátí na soud s námitkou, že byli vyděděni nebo že na ně závět dost nepamatovala. Legislativa je v každé provincii jiná. Obecně platí, že soud případ posoudí a rozhodne, zda závět' změní nebo ne. Zvažuje přitom morální závazky zesnulého ke členům rodiny, důvody, proč na konkrétní osobu závět' nepamatovala, finanční situaci pozůstalého, dary získané za života zesnulého atp. Nadace proti ustanovením závětí nic namítat nemůže. Požadavky dítěte nebo manžela/ky mohou mít na výsledné rozdělení pozůstalosti zásadní dopad a nadace by se v takovém případě měla obrátit na právníka.

Někde je jako dědic upřednostňován manžel – manželka ve vazbě na rodinu jako ekonomický celek:

Virginie, USA

Ano, určitá omezení existují. Většina států, včetně Virginie, znemožňuje vydědit závětí manžela nebo manželku. Pozůstalý manžel/ka má nárok na třetinu až polovinu dědictví bez ohledu na ustanovení v závěti.

Ve většině evropských států jsou jako dědicové upřednostňováni děti a někdy i manžel – manželka zesnulého – v tradiční vazbě na rodinu jako generační jednotu, jak co do držení majetku, tak co do vztahů, vyplývajících z držení nemovitostí:

Německo

Blízcí příbuzní (manželka, manžel, potomci – děti, vnoučata atd. a rodiče) mají nárok na zákonný podíl a nelze je v dědictví zcela opominout. Úplné vydědění je možné jen za velmi přesně stanovených podmínek (např. hrubý nevděk, porušení povinností v péči). Zákonný podíl blízkých příbuzných je alespoň 50% jejich běžného procentního podílu. Zákon dále omezuje rozhodnutí v závěti, které se neslučují s dobrými mravy.

Mexiko

Právo rozhodnout o dědictví závěti není nikterak omezeno. Obecně platná legislativa chrání práva přímých dědiců. Když zesnulý dědice nemá, dědí stát.

Bulharsko

Odkazy v závěti se v Bulharsku řídí zákonem o dědictví z roku 1949 a jeho poslední novelou z roku 2007. Podle tohoto zákona existují dva typy dědictví: dědictví ze zákona a dědictví ze závěti. Pokud zesnulý nenapsal závěť a nemá právoplatné dědice, propadá dědictví státu nebo místní samosprávě. Zákon v takovém případě neomezuje, aby člověk bez dědiců neodkázal veškerý svůj majetek na veřejně prospěšné aktivity.

Závěť může napsat každá zletilá osoba způsobilá k právním úkonům. Závěť se může vztahovat jen na ten majetek, na který nemají nárok přímí dědicové ze zákona. Podle zákona se dědictví skládá z tzv. „rezervovaného podílu“, který náleží přímým dědicům (dětí, rodiče, manžel/ka nebo další příbuzní, pokud přímí dědicové chybí) a tzv. „volného podílu“, který je možné odkázat v závěti komukoliv, včetně nadace. Výše rezervovaného podílu dědictví se liší podle počtu přímých dědiců a pohybuje se mezi jednou a dvěma třetinami celkového majetku.

Závěť, která se týká více než volného podílu dědictví, může být velmi snadno zrušena soudem na žádost pozůstalých.

Závěť může obsahovat dárce stanovené podmínky vztahující se k využití majetku a být vypořádána až po jejich splnění.

Obdobné úpravy lze nalézt v Polsku, na Slovensku i v dalších evropských zemích.

Podmínky pro sepsání závěti

Otázka: Stanoví zákon ve vaší zemi nějaké podmínky platnosti závěti (např. sepsání u notáře, vlastní rukou, za přítomnosti svědků atp.)?

Podmínky pro sepsání závěti jsou ve většině zemí velmi podobné, a to i ve státech, které jinak vynikají legislativní vynalézavostí. Významný rozdíl je, zda a za jakých podmínek je uznávána vlastoručně psaná závěť:

Kanada

Podmínky platnosti závěti určuje legislativa provincie. Například v Britské Columbii zákon o závětech stanovuje přísná pravidla, která musí být

dodržena, aby byla závěť platná: závěť musí být písemná, závětník (ten, kdo závěť sepisuje) musí být plnoletý a způsobilý k sepsání závěti (tzn. způsobilý k právním úkonům, musí vědět, co to závěť je, musí znát povahu svého majetku, musí vědět, ke komu se váží jeho morální povinnosti, nesmí blouznit, atp.).

Závěť musí být podepsaná závětníkem a dvěma současně přítomnými svědky, kteří mohou dosvědčit, že předložený dokument je pravou závětí a že podpis je pravý. Svědkové závěti musí být plnoletí a nesmějí být příjemci dědictví, ani manžel nebo manželka některého z příjemců. Některé provincie však neuznávají vlastnoručněpsané závěti podepsané beze svědků (například Britská Columbia, na rozdíl od Ontaria a Manitoby).

USA

Podmínkou jsou dva plnoletí svědkové, kteří sami nedědí. Značně se to ovšem liší v jednotlivých státech.

Virginie, USA

Virginie a některé další státy uznávají holografické závěti. Pokud je závěť vytištěná nebo sepsaná na stroji, zákon vyžaduje dva svědky.

Texas, USA

Platná závěť v Texasu by neměla být psaná v ruce a musí být podepsána současně závětníkem a dvěma svědky, kteří nejsou v příbuzenském vztahu k zůstaviteli, jsou způsobilí a dosáhli alespoň 14 let – nejlépe v přítomnosti notáře. Závětník musí být plnoletý, způsobilý k právním úkonům a nesmí jednat pod tlakem. Jakékoliv vlastnoruční poznámky, ať signované či nikoliv, nejsou brány v potaz.

Vlastnoručně psané závěti, se svědky nebo bez nich, jsou sice v Texasu povolené, ale většinou jsou zdrojem vleklých soudních sporů, protože jsou napadeny pro neplatnost.

Velká Británie

Závěť nemusí být sepsaná s právníkem nebo notářem, nicméně existují zákonné důvody, na základě kterých mohou pozůstalí závěť napadnout, takže vždy doporučujeme závěť sepsat s profesionálem.

Mexiko

Platnou závěť sepisuje notář, nicméně za určitých podmínek zákon připouští i vlastnoručně sepsanou závěť.

Slovensko

Závěť musí splňovat všechny podmínky stanovené zákonem, jinak je prohlášena na neúplnou a tedy za neplatnou. Závěť musí být sepsána a podepsána vlastnoručně. Taková závěť je platná se svědky nebo bez nich. Pokud je vytištěná nebo napsaná na stroji, musí zůvěřník dokument prohlásit za svou závěť v přítomnosti dvou svědků a všichni tři musí dokument podepsat. Svědkové nesmí být příjemci dědictví.

Bulharsko

Zákon uznává platnost dvou typů závětí:

Vlastnoruční závěť musí být opatřena datem a podpisem a uložena v uzavřené obálce u zůvěřníka nebo u osoby jím pověřené, případně u notáře. Osoba, u které je závěť uložena, by měla informovat notářství nebo krajský soud, jakmile se dozví o smrti zůvěřitele.

Závěť sepsaná u notáře před dvěma svědky. Taková závěť musí být podepsaná zůvěřníkem a svědky a bývá zpravidla uložena u notáře.

Vlastnoruční závěť je platná jen v případě, že její formát splní všechny právní náležitosti. Krajský soud si může pro potvrzení její platnosti vyžádat expertní rozbor rukopisu zesnulého.

Německo

Závěť musí být sepsána buď celá vlastnoručně (včetně nadpisu, obsahu, data, místa, jména a podpisu), nebo u notáře. Výjimky jsou povolené jen v případech tísně.

Kromě toho nemůže závěť sepsat každý. Zůvěřník musí být aspoň šestnáctiletý (přičemž až do jednadvaceti se platná závěť musí sepsat u notáře), osoby mladší a osoby nezpůsobilé k právním úkonům nemohou platnou závěť sepsat vůbec.

Polsko

Polská legislativa umožňuje několik typů závěti. Standardní závěť může být: Vlastnoruční (holografická), tedy celá vlastnoručně sepsaná zůvěřníkem, opatřená jeho podpisem a datem, notářská, tedy sepsaná v přítomnosti notáře (nemusí to být na notářství) na náklady zůvěřníka, alografická, tedy sepsaná v přítomnosti představitele státní správy nebo samosprávy (starosta, hejtman vojvodství, tajemník úřadu, atp.) a dalších dvou svědků, kteří nesmějí být příjemci dědictví ani jejich příbuzní, musí být plnoletí, způsobilí k právním úkonům, musejí umět číst a psát v jazyce, ve kterém je závěť sepsána atd. Protokol musí být datován a podepsán všemi zúčastněnými.

Nestandardní závěť může být pořízena jen v případě, že existuje obava

z nenadálé smrti zůstavitele, nebo pokud existují jiné okolnosti, které znemožňují nebo ztěžují sepsání standardní závěti. Pokud takové okolnosti pominou, ztrácí nestandardní závěť po šesti měsících platnost. Nestandardní závěť může být ústní (za přítomnosti tří svědků), zvláštní podmínky platí pro závěti sepsané na lodi nebo v letadle nebo v armádě při mobilizaci, za války a v případě zajetí.

Tak se i v problematice závětí uplatňují dodnes nejstarší prvky práva pro nestandardní situace.

Po tomto úvodu do místních podmínek obecně jsme se zaměřili především na postavení komunitních nadací jako závětí určených dědiců.

Vypořádání závěti

Otázka: Pokud je příjemcem odkazu v závěti komunitní nadace, platí dědickou daň?

Ve většině zemí je „dobročinný odkaz“ nezdaněn, existují však dvě okolnosti, které je třeba brát v úvahu: někde existují zákonná vymezení konkrétního typu majetku, který se daní při převodu vždy, někde musí daný subjekt prokázat, že je „veřejně prospěšným subjektem“ a nebo dokonce že majetek získaný dědictvím použije pro veřejně prospěšné účely.

Kanada

Jako organizace se statutem neziskové organizace komunitní nadace z dědictví neplatí žádné daně. Všechny dluhy, daň z příjmu, ostatní daně a poplatky budou vypořádány z majetku, který je předmětem dědictví, před tím, než bude poukázán nadaci.

Virginie, USA

Obecně ne.

Texas, USA

Komunitní nadace má pro finanční úřad statut neziskové organizace, takže z dědictví žádné daně neplatí. Existuje však několik výjimek:

Darovaný majetek, který není využit v souladu s posláním organizace. Za darovanou nemovitost je potřeba hradit daň z nemovitosti, dokud není prodána, dále některé typy akcií, na které se vztahuje nezávislá daň z příjmů podnikání (UBIT) a jakýkoli jiný majetek, který je předmětem UBIT.

Velká Británie

Ne, všechny dary ze závěti určené na dobročinnost jsou zproštěny daní.

Slovensko

Komunitní nadace má statut neziskové organizace a zděděný majetek nedaní.

Bulharsko

Veřejně prospěšné organizace v Bulharsku neplatí daně z majetku, který získaly na základě odkazu v závěti. Komunitní nadace spadají do této kategorie.

Polsko

Ne.

Německo

Na komunitní nadace se vztahuje stejné daňové zvýhodnění jako na neziskové organizace, pokud ovšem mají neziskový statut a statut veřejné prospěšnosti, kterému se říká "Gemeinnuetzigkeit".

Podmínky pro daňově zvýhodněný statut stanoví daňový zákon. Komunitní nadace se o tento statut mohou ucházet a musejí svůj neziskový statut každé tři roky prokázat místně příslušnému finančnímu úřadu.

Mexiko

Každý, kdo něco zdědí, musí zaplatit daň. Ale sazba není vysoká.

Poplatky za dědictví

Otázka: Pokud je příjemcem odkazu v závěti komunitní nadace, platí nějaké poplatky notáři nebo právníkům – a odvozuje se jejich výše od hodnoty majetku?

Existují dvě skupiny zemí – poplatek za provedení dědictví odvozený od výše hodnoty majetku je specifikem střední a východní Evropy. Jinak je zpravidla zvykem platit jen běžné poplatky např. při zápisu změny vlastnictví, cenu za odhady apod.

USA

Odčítají se soudní výlohy a vykonavatel může dostat zapláceno.

Virginie, Velká Británie
Ne.

Texas, USA

Zpravidla se k majetku ze závěti žádné poplatky neváží. Mohou se však objevit poplatky za právní služby a navíc další poplatky u majetku, který není běžný – například u uměleckých děl.

Německo

Obecně se v souvislosti se získáním odkazu v závěti žádné poplatky neplatí, kromě poplatku za právní kroky, úkony a služby, které musel příjemce vykonat, aby se stal plnoprávným vlastníkem (například poplatek za zápis do katastru nemovitostí atp.)

Mexiko

Nadace musí zaplatit za úkon převodu majetku na své jméno.

Polsko

V Polsku potvrzuje nabytí majetku ze závěti soud nebo notář (v případě, že o příjemcích není pochybnost). V obou případech příjemce platí poplatek. Soudní poplatek je 50 zlotých (cca 15 EUR).

Pokud je třeba pořídit soupis majetku, je nutné připočíst plat úředníka, který soupis provede. Výše majetku však v žádném případě na výši poplatků nemá vliv.

Slovensko

Ano, nadace coby dědic musí zaplatit notářský poplatek. Výše poplatku je stanovena zvláštním státní vyhláškou pro notářství. Poplatek se pohybuje od minimálních 400 Sk (13,27 EUR) až po maximální 2% z celkové hodnoty majetku.

Česká republika

Nadace v České republice z majetku získaného z odkazu platí notářský poplatek za vypořádání závěti, přičemž jeho výše se odvozuje od hodnoty odkázaného majetku.

Bulharsko

Nadace musí zaplatit poplatek notáři za to, že potvrdí její zájem být

příjemcem odkazu v závěti v okamžiku, kdy se poslední vůle vyhláší, a pak za to, že potvrdí nabytí vlastnického práva nebo práva užívání. Notářský poplatek se vypočítává z tržní hodnoty odkázaného majetku.

Ocenění majetku ze závěti

Otázka: Pokud je příjemcem odkazu v závěti komunitní nadace, musí nechat odkázaný majetek ocenit nezávislým odhadcem?

Případné ocenění není zpravidla nutné z hlediska zákona o dědictví, ale z hlediska jiných (daňových) zákonů. Rozdílnost odpovědí je způsobena tím, do jaké míry jsou v odpovědi zahrnuty povinnosti nabyvatele jako účetního a daňového subjektu.

Kanada

Všechny dary kromě hotovosti a veřejně obchodovatelných cenných papírů vyžadují nezávislé ocenění. Materiální dary v hodnotě přesahující 1000 USD musí být oceněny odhadcem. Poplatky odhadci mohou být podle okolností hrazeny dárce, z odkázaného majetku, nebo nadací.

USA

Ne. Příjemce se tak může sám rozhodnout, pokud darem není likvidita, tzn. například nemovitost nebo hmotný osobní majetek.

Texas, USA

The Dallas Foundation má vlastní politiku pro příjem darů. V případě, že dárce daruje majetek (jiný než veřejně obchodovatelné cenný papír), na které nadace uplatňuje zvýhodnění pro neziskové organizaci přesahující 5000 USD, vyžaduje finanční úřad od dárce – aby bylo zvýhodnění uděleno – (1) vyplnit formulář 8283, (2) získat nezávislý odhad od autorizovaného odhadce, (3) přiložit celý odhad k daňovému přiznání za období, ve kterém se zvýhodnění poprvé uplatňuje a (4) uchovat o všech podstatných okolnostech záznamy. To jsou povinnosti dárce nebo majetku dárce a nemají vliv na rozhodnutí nadace dar majetku přijmout. Po seznámení s darem a jeho přijetí však naše nadace podepíše, že dar bere na vědomí v příslušném formuláři 8283, pokud ji o to dárce požádá.

Velká Británie

Nadace poplatky za odhad nehradí. Zpravidla se uhradí z majetku jako součást vypořádání dluhů a závazků před převodem majetku na komunitní nadaci.

Slovensko

Ne. Pouze v případě, že odkázaný majetek má sdílet více dědiců, kteří se nedohodnou na jeho ceně, je nutné, aby hodnotu určil nezávislý odhadce.

Mexiko

Nemusí.

Česká republika

Odhadce, který majetek ocení, může jmenovat notář, který závět vypořádává, nebo dědic, případně dědicové, včetně právnických osob. Majetek, který je předmětem dědictví, by vždy měl být oceněn.

Bulharsko

Nadace musí doložit hodnotu majetku na základě ocenění nezávislým odhadcem v okamžiku, kdy k němu nabývá práv. Hodnota se vypočítává podle zákonem stanovených pravidel. Podle stejných pravidel se vypočítávají také závazky zůstavitele.

Německo

Pro nabytí majetku to není nutné. Ocenění majetku však může být nezbytné z důvodů daňových, poplatků, sazeb atp. – navíc to může být zájem nového vlastníka (bezpečnost, plnění povinností správce fondu, možnost vykazovat přesná čísla ve výročních zprávách, pro auditora apod.). V případě prodeje majetku to může být nezbytné.

Polsko

Nadace ani jiní příjemci odkazu v závěti tuto povinnost nemají.

Omezení závěti na typ majetku

Otázka: Může komunitní nadace ve vaší zemi získat odkazem v závěti jakýkoliv majetek – veškerá vlastnická práva a výhody, včetně nehmotného majetku, autorských práv atd.?

Kanada

Obecně může nadace jako dar přijmout cokoli, ale jsou případy, kdy se rozhodne dar odmítnout. Nejčastěji se to týká akcií soukromých společností, podnikatelských podílů, darů, které není reálné ocenit, darů, které není možné realizovat (např. nelikvidní nemovitost) nebo kde by se přijetím daru nadace mohla zadlužit.

USA , Velká Británie, Mexiko
Ano.

Texas, USA
Nadace může přijmout jakýkoliv dar, pokud je to v souladu s její politikou pro příjem darů.

Slovensko
Ano, nadace může odkazem v závěti získat jakýkoliv majetek, pokud se nejedná o majetek Slovenské republiky (specifikovaný v ústavě).

Česká republika
Komunitní nadace může odkazem v závěti nabýt jakýkoliv majetek, který se může stát předmětem dědického řízení (v závěti je nadace považovaná za dědice rovnocenného všem ostatním dědicům). Nadace však obecně nemohou podle zákona vlastnit určitý typ majetku, takže pokud by takový majetek byl předmětem odkazu v závěti, musela by ho nadace převést na jiný typ majetku (např. prodejem).

Bulharsko
Zákon neomezuje typ majetku, který může odkazem v závěti získat veřejně prospěšná nezisková organizace.

Německo
Není to omezeno. Je však dobré vzít v úvahu zadluženost, nepřiměřenou náročnost správy nebo zásadní finanční dopady, pokud se s nimi nepočítá ve statutu nadace nebo není omezeno ručení za odpovědnost.

Polsko
Podle zákona o dědictví může na dědice přejít celý majetek zesnulého. Součástí odkazu v závěti může být stejně tak vlastněné auto jako autorská práva k písničce. Pouze práva a povinnosti přímo vázaná na osobu zesnulého se nedědí. V případě autorských práv by to byla všechna nefinanční osobní autorská práva.

Podmínky stanovené závěti

Zvláštní pozornost věnujeme vzhledem k povaze komunitních nadací tomu, zda je v té které zemi v rámci odkazu možné stanovit podmínky pro vykonání závěti, resp. uložit tomu, kdo dědictví přijme, podmínky pro využití daného majetku. Prakticky jde o to, zdali může ten, kdo sepisuje závěť, určit na co

přesně bude jeho majetek nebo výnosy tohoto majetku určeny.

Otázka: Když komunitní nadace získá odkaz v závěti, musí přijmout a respektovat podmínky nakládání a jeho účel, jak jsou stanoveny v závěti (například úzce vymezenou cílovou skupinu, která má být příjemcem odkazu), nebo nemusí brát určené využití v potaz? Pokud nadace určení odkazu nerespektuje, co se stane?

Z odpovědí vysvítá, že k podmínkám stanoveným v závěti se v zásadě téměř vždy přihlíží, česká a slovenská úprava je tak spíše výjimkou.

Texas, USA

Když nadace přijme majetek na základě odkazu v závěti a za podmínky v závěti stanovených, má povinnost splnit přání dárce, pokud jsou určené podmínky v souladu s zákonem. Když nadace dar odmítne, vrací se do majetku, který je předmětem dědického řízení.

Virginie, USA

Některé podmínky stanovené dárce jsou nepřijatelné – třeba možnost, aby rodina dárce rozhodovala o tom, které neziskové organizace nadace z daru podpoří. Pokud by nadace takový dar přijala, riskuje tím svůj daňový status. Nadace má především právo dar odmítnout. Nerespektování přání dárce – i v případě přijetí daru, na který se váží nepřijatelné podmínky – by na základě podání správce majetku nebo příjemců dědictví řešil soud.

USA

Nadace se musí řídit přáním dárce, nicméně je oprávněná změnit účel využití odkazu, pokud správní rada dojde k závěru, že původní určení přestalo být možné, praktické nebo relevantní. Pokud nadace přání dárce nerespektuje, může ji u soudu napadnout kterákoliv ze zainteresovaných stran, tzn. rodina, určené skupiny příjemců, státní úřady a další.

Kanada

Nadace je příjemcem dobročinné podpory a jako taková má závazky, které vyplývají z její jedinečné pozice správce veřejných zdrojů. Nadace má závazky k tomu, kdo ji prostředky odkázal, ke všem svým dárčům a k lidem, kteří spoléhají na služby poskytované podpořenými organizacemi. Takový závazek zahrnuje dohled nad zájmy nadace a majetkem, zajištění přiměřeného finančního výnosu z darovaného majetku, využití daru v souladu s vůlí dárce, kterou vyjádřil v závěti, a rozumné

a přiměřené jednání, které odráží explicitní i implicitní přání dárce, pokud je nadaci sdělil – a to včetně specifických okolností nakládání s odkázaným majetkem.

Pokud nadace nedokáže dar přijmout za podmínek stanovených v závěti, měla by jej odmítnout. Důsledky nerespektování přání dárce závisejí na tom, jaké jsou podmínky stanovené v závěti – dar může přejít na jiného určeného příjemce, může se vrátit do dědictví, případně o něm rozhodne soud. Nadace může přijmout dar, který je určen pro specifickou cílovou skupinu, ale nemůže přijmout dar, ze kterého by měly prospěch konkrétní osoby.

Velká Británie

Nadace musí respektovat podmínky, které dárce pro dar stanovil, pokud jsou v souladu se zákonem a pokud je to v jejích silách. Měla by tedy přijímat jen takové dary, se kterými dokáže nakládat v souladu se zamýšleným účelem. Je na Komisi pro neziskové organizace a na našich auditorech, aby posoudili, zda jsme dary použili na to, na co byly darovány. Mohlo by se stát, že nadace přijde o neziskový statut.

Mexiko

Nadace musí respektovat podmínky určené v závěti.

Bulharsko

Podle článku 18 zákona o dědictví může každý závětník po svém dědici požadovat, aby dodržoval podmínky určené pro využití odkazu, jak je stanovil v závěti. Nedodržení takových podmínek však nevede k neplatnosti závěti. Monitorování využití závětních odkazů spadá do pravomocí krajských soudů – pokud někdo na jednání některého z dědiců podá žalobu.

Německo

Definované využití účelu odkazu v závěti je závazné. Proto je na příjemci – například nadaci – aby se v zákoně stanoveném času rozhodl, zda dar přijímá nebo odmítá. Komunitní nadace, jako každý majitel, může o svůj majetek přijít. Pokud nedodrží určený účel využití daru, mohou ji u soudu napadnout ostatní dědicové a soud může rozhodnout, že musí majetek vrátit. V tom případě se majetek rozdělí mezi ostatní dědice. Jednotlivé fondy v nadaci a jejich využití je také kontrolováno finančním úřadem.

Polsko

Závětník může od příjemce požadovat, aby konal nebo naopak nekonal

(například aby z odkázaných prostředků podpořil sirotky nebo aby nevyhodil tetu z darovaného domu). Odpovídající využití odkazu mohou kontrolovat všichni příjemci a vykonavatel závěti. Pokud se podmínky stanovené v závěti týkají veřejně prospěšných otázek, může na jejich dodržování dohlížet i stát.

Slovensko

Podmínky využití odkazu stanovené v závěti nemají zákonnou platnost. Když nadace majetek přijme, nemusí brát ohled na přání dárce: je to otázka etiky a dobré vůle, nikoliv povinnost.

Česká republika

Způsob nakládání s odkazem ani jiné podmínky stanovené v závěti nemají právní platnost. Závěť je právně platná jen v tom smyslu, že určí dědice nebo skupiny dědiců, nebo určí konkrétního příjemce konkrétního majetku (pokud to není v rozporu s právy neopominutelných dědiců).

Monitorování toho, zda jsou plněny podmínky odkazu

Otázka: Existují ve vaší zemi právní nástroje nebo mechanismy, které monitorují, zda nadace, která přijala odkaz v závěti, s darem nakládá v souladu s přáním dárce?

Odpovědi lze nalézt ve škále, v níž na jedné straně je základem kontrola veřejnosti, v jejím středu odpovědnost správní rady a druhou krajní polohu tvoří kontrola státu – prostřednictvím k tomu zřízených úřadů typu „ministerstev pro neziskové organizace“ (Kanada):

USA

Komunitní nadace pravidelně odevzdávají zprávu soudu, který dohlíží na vyřízení závěti a dodržování podmínek v nich stanovených. V různých státech je to různé.

Nejvyšším soudcem ve vztahu k dodržování přání dárců ovšem stejně zůstává názor veřejnosti.

Virginie, USA

Veřejnost má spoustu informací. Žalobu u soudu mohou podat ostatní dědicové nebo vykonavatel závěti.

Texas, USA

Právní nástroje nebo mechanismy, které by monitorovaly dodržování

přání dárce, neexistují. Máme případy, kdy se potomci obrátí na soud s žalobou, že se nadace nedrží přání dárce, výsledkem ovšem bývají vleklé soudní spory, které nemají vítěze.

Slovensko

Právní postupy nebo mechanismy neexistují. Dárce může požádat svou rodinu, aby dohlédla, zda jsou jeho přání respektována. Pokud se však rodinným příslušníkům zdá, že odkázané prostředky nejsou používány v souladu s přáním dárce, není to důvod k vrácení odkázaného majetku.

Mexiko

Nadace vydávají výroční zprávu. Její součástí jsou i závěry každoročního nezávislého auditu.

Česká republika

Vzhledem k tomu, že přání dárce ve smyslu nakládání s odkázaným majetkem je považováno za podmínku stanovenou závětí, která nemá právní platnost, není – čistě podle zákona – nikdo (dokonce ani stát), kdo by mohl nadaci napadnout u soudu za to, že nejedná v souladu s přáním dárce. Na druhé straně nadace může deklarovat, že se bude přáním dárce řídit a přijmout vlastní morální (etickou) odpovědnost – přestože není právně vymahatelná.

Bulharsko

Na dodržování podmínek stanovených v závěti dohlíží krajský soud, pokud se na něj někdo obrátí s žalobou proti některému z dědiců. V této chvíli však nejsou známy konkrétní případy, abychom mohli posoudit, jak tento postup funguje.

Německo

Takový dohled zajišťuje v první řadě správní rada. Její povinností je dohlížet a garantovat, že jsou přání dárce naplňována. Pak existují fiskální předpisy a zákony. Ostatní zařídí konkurence uvnitř neziskového sektoru.

Velká Británie

Právní nástroje neexistují. Využití odkazu mohou sledovat ostatní potomci, a pokud se jim něco nezdá, mohou se obrátit na Komisi pro neziskové organizace.

Kanada

Komunitní nadace jsou řízeny správní radou, která rozhoduje o přijetí

nebo odmítnutí všech darů. Správní rada také bdí nad tím, aby nada-ce respektovala přání dárce – a to jak co do investování darovaných prostředků, tak v oblasti grantování ročních výnosů neziskovým organizacím podle zaměření stanoveném v závěti. Neziskové organizace za to nadaci odevzdávají hodnotící zprávu o průběhu a dokončení podpořeného projektu.

Každoroční povinný audit provedený nezávislým auditorem se týká finančních otázek, ale také aktivit nadace. Nadace předkládá veřejnosti výroční zprávu.

Neziskový sektor je dále řízen Direktorátem pro neziskové organizace, který je součástí finančního úřadu a vydává nejrůznější pravidla a vyhlášky: o přijímání darů, převodu darů, řízení investic, nákladech na fundraising, grantování, povinnostech ve výroční zprávě a o mnohém dalším.

Otázka: Existují ve vaší zemi další podstatné právní nebo daňové otázky, které souvisejí s dobročinnými odkazy ze závěti?

Polsko

Existuje ještě jeden způsob, jak může kdokoliv v závěti odkázat něco na dobročinné účely. Závětník může uložit jednomu z dědiců, aby dal dar ze své části dědictví nadaci. Co se týče naplnění takového zadání, může ho po vykonavateli poslední vůle požadovat kterýkoliv příjemce dědictví nebo přímo nadace, které se dar týká.

Shrnutí:

I když lze v rámci právních úprav závětí sledovat různé právní směry a někdy i místní výjimky, lze charakterizovat možnost dědictví ze závěti pro komunitní nadace jako otevřenou. V demokratických státech je obecně ctěna nedotknutelnost osobního vlastnictví na straně jedné a možnosti darovat na dobročinný účel na straně druhé. Tak vždy lze nalézt formy umožňující odkaz ve prospěch nadace. Ať již budou jeho právní formy jakkoli odlišné. Pro zaměstnance komunitních nadací pak má smysl sdílet mezinárodní zkušenosti – i když realizace podobných kroků bude vždy modifikována podle místní legislativy.

ČÁST III.

Příklady realizovaných odkazů

SPOLEČNOST PRO PÉČI O NEVIDOMÉ (TOWARZYSTWO OPIEKI NAD OCIEMNIAŁYMI) V LASKI, Polsko

Slepá řádová sestra Róza Czacka založila v roce 1911 ve Varšavě Společnost pro péči o nevidomé. Ve dvacátých letech bylo postaveno centrum v Laski (nedaleko Varšavy), kde Společnost dodnes sídlí. Ve vzdělávacím centru Společnosti se připravují děti a mladí lidé na samostatný život. Polovina z nich trpí dalšími nemocemi. V Laski každý rok studuje na tři sta dětí z celého Polska. Kromě toho se jim zde dostává prvotřídní péče a rehabilitace. V Laski se mladí nevidomí mohou rekvifikovat na maséry nebo na IT odborníky a udělat další krok ve své profesionální kariéře.

Společnost získává několik odkazů ročně. Například v uplynulém roce šlo o 2-3 byty a dalších pět lidí zařadilo Společnost do své závěti.

Společnost pro péči o nevidomé tomuto typu dárců nic zvláštního nenabízí. Možnost odkázat něco v závěti je uvedena na webové stránce mezi ostatními možnostmi jak organizaci podpořit. Společnost však nepořádá v tomto směru žádné kampaně, ani jinak tento způsob dárcovství nepropaguje. Je zajímavé, že zdaleka ne všichni, kdo Společnosti něco odkážou v závěti, s ní mají v průběhu života něco do činění. Někteří z nich jsou dlouhodobí pravidelní dárci, ale není to pravidlo. Někteří dárci ze závěti se se Společností poprvé setkají v okamžiku, kdy jí zanechají dar v závěti. Paní Elżbieta Morawska-Sawa z oddělení pro dárcce se domnívá, že je to díky stoleté tradici a renomé organizace. Poslání centra je v Polsku dobře známé a ceněné. Podle paní Morawska-Sawy je pro dárcce zásadně důležité, že Centrum je katolická instituce, kde mimo jiné pracují také řádové sestry. Pro starší lidi je to záruka, že odkázané peníze budou využity odpovídajícím způsobem.

Společnost se stará o to, aby svým dárcům dostatečně poděkovala a dala jim najevo své uznání (to neplatí jen pro dárcce ze závěti). V jednom z domů, kterému se říká „dům přátel“, jsou umístěny vzpomínkové desky se jmény všech dárců Společnosti. V kapli centra za ně probíhají modlitby. Co se dárců ze závěti týče, občas se stává, že jim Společnost poskytne zdravotní péči, pokud je to potřeba. Obecně však odmítáme odkazy, které si za podmínku kladou předsmrtnou péči. Taková péče by nebyla v souladu se statutárními cíli organizace.

Společnost pro péči o nevidomé nedávno získala dům v blízkosti Varšavy. Starší paní, se kterou před tím organizace nebyla vůbec v kontaktu, se obrátila na oddělení pro dárce a pozvala je, aby ji navštívili doma. Za přítomnosti zástupců organizace sepsala vlastnoruční závěť (tzv. holografickou závěť). Tato forma závěti jí byla bližší než sepisování závěti u notáře, protože setkání proběhlo u ní doma. Pomyšlení, že by se musela trmácet do kanceláře k notáři, ji nebylo příjemné, natož aby k ní domů přišel nějaký cizí notář. Než dva roky na to zemřela, stavila se asi dvakrát v centru dětské péče a vzdělání.

Zesnulá neměla blízké příbuzné – děti ani sourozence. To je nejběžnější charakteristika našeho dárce ze závěti vůbec: senior bez rodiny.

Co se děje s odkazy ze závěti, které Společnost pro péči o nevidomé dostane? V případech, které jsme uvedli výše, existují plány, jak byty prodat a jak budou využity utržené peníze při vybavení domu pro hluchoslepé v centru. Společnost zpravidla odkázaný majetek prodá a získané peníze investuje do rekonstrukce stávajících budov nebo k postavení nových. Některé byty si Společnost nechává a pronajímá je zaměstnancům pozvaným za speciálním účelem.

Někdy je rozsah závětního odkazu soudem snižen, takže nejde o celý majetek. Jedna paní například nedávno organizaci odkázala byt. Po její smrti se ukázalo, že měla sestru, na kterou závěť nepamatovala. Je těžké předpokládat, jak tento případ soud rozhodne – proces právě probíhá. Paní Morawska-Sawa nicméně pokládá právní otázky spojené s odkazy ze závěti za jednoduché, protože dary v závěti považuje za „nečekané přilepšení“. Případné snížení jeho původní hodnoty proto nevnímá jako problém.

Iwona Olkowicz, koordinátorka programů,
Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce

LIGA PROTI RAKOVINE, Slovensko

Liga proti rakovine bola založená 19. januára 1990 v Bratislave a v tom istom roku bola prijatá za člena Európskej asociácie Líg proti rakovine (ECL) a za člena Medzinárodnej únie proti rakovine (UICC) so sídlom v Ženeve.

a inými organizáciami vo svete. Hlavným cieľom LPR SR je znížiť na národnej úrovni bremeno rakoviny za účasti celej verejnosti a naplňovať svoje poslanie aktivitami a projektmi v nasledujúcich oblastiach:

1. Výchova, informovanosť, prevencia - poskytovanie objektívnych a prav-

divých informácií formou vydávania informačných a vzdelávacích publikácií a prostredníctvom kampaní. Súčasťou tejto oblasti je onkologická výchova v školách a Linka pomoci a poradenská služba Ligy proti rakovine SR.

2. Starostlivosť o pacientov a ich rodiny - okrem iného začala LPR, podľa vzorov vyspelých krajín Európy, realizovať nový projekt vybudovania „Národného centra pomoci“ s plánovaným širokým spektrom služieb a vzdelávacích aktivít.

3. Klinické a výskumné projekty- finančnou podporou poskytovanou viacerým klinickým a výskumným pracoviskám na Slovensku umožňuje LPR urýchlenie pokroku v diagnostike, liečbe a rehabilitácii a zlepšenie lekárskeho služieb poskytovaných pacientom.

Liga proti rakovine každoročne realizuje úspešnú fundraisingovú kampaň Deň narcisov.

Liga proti rakovine prijala v ostatných štyroch rokoch dva dary zo závetu v podobe nehnuteľností ako vyjadrenie podpory pre aktivity, ktoré poskytuje svojej cieľovej skupine- ľuďom chorým na onkologické ochorenia, a širokej verejnosti.

V Prvom prípade bola darcom cca 80 ročná žena zo Sliacha. Po jej úmrtí kontaktoval kanceláriu LPR notár zo Zvolena, aby Ligu ako dediča informoval o zdedenom majetku a nastávajúcom dedičskom konaní. Vzhľadom na to, že daryňa nemala žijúcich príbuzných ako dedičov zo zákona ,ani neurčila iných dedičov zo závetu, konanie prebehlo bez komplikácií.

Predmetom konania bol dvojizbový byt v Sliachi v stave, ktorý vyžadoval istú rekonštrukciu. Po svojpomocnej úprave sa byt začal využívať ako krátkodobé ubytovanie pre organizačné zložky LPR, najmä pre členov združenia, ktorí absolvujú rekondičné pobyty v Kováčovej alebo sa rekreujú v blízkosti Sliacha. Byt je poskytovaný pre členov združenia (s možnosťou pobytu aj pre blízkych príbuzných) za symbolický poplatok.

Daryňa sa pri tvorbe svojho závetu nekontaktovala so žiadnou z organizačných zložiek Ligy proti rakovine. Pri rekonštrukcii bytu boli však nájdené dokumenty (novinové výstrižky, články...), ktoré dokazovali, že daryňa sledovala a dlhodobo sa zaujímalala o aktivity Ligy proti rakovine.

Veľmi podobný prípad nastal cca rok po prijatí prvého daru zo závetu. Aj v tomto prípade bola daryňou osamelo žijúca vdova v pokročilom veku okolo 80 rokov, bývalá zdravotná sestra. Predmetom daru bol dvojizbový byt v Košiciach. Druhú časť majetku, hotovosť vo výške cca 1 000 000 korún, pani závetom odkázala Nadácii pre deti Slovenska. Liga proti rakovine zdedený byt predala a peniaze použila na financovanie niektorých svojich aktivít.

Komunikácia a celý proces dedičského konania sa realizoval veľmi podobne ako v predchádzajúcom prípade. Keďže darkyňa nemala príbuzných ako dedičov zo zákona a neobdarovala dedičov zo závetu (okrem drobných darov, ako napr. nábytok v byte atď., ktoré darovala priateľom), dedičské konanie prebehlo hladko a bez komplikácií.

Ako aj pri prvom dare, darkyňa sa pri tvorbe svojho závetu nekontaktovala so žiadnou z organizačných zložiek Ligy proti rakovine (ani Nadácie pre deti Slovenska ako spoludedičom). Pri rozhovoroch s priateľmi darkyne sa však opäť ukázalo, že pani sa sledovala a dlhodobo sa zaujímala o aktivity Ligy proti rakovine.

Určenie účelu daru zo závetu

Vzhľadom na to, že darkyne sa vopred nekontaktovali s Ligou proti rakovine, neurčili bližšie použitie svojho daru. Liga proti rakovine teda sama určila účel darov a použila/ používa ich podľa vlastného uváženia.

Byt v Sliachi sa bude naďalej využívať na účely ubytovania pri rekondičných a rekreačných pobytoch organizačných zložiek Ligy proti rakovine. Organizácia nemá v úmysle byt predať. Pri použití daru v Košiciach zvolila organizácia inú stratégiu - byt predala a polovicu získanej sumy použila na edukačné programy v regióne. Polovicu využíva organizačná zložka v Košiciach na krytie svojich režijných nákladov. Dar je teda použitý v regióne, v ktorom bol darovaný.

Procesy

Medzi obdarovanou organizáciou a darkyňami nebol predtým priamy osobný kontakt. Preto možno predpokladať, že obidve darkyne sa rozhodli ponechať svoj majetok Lige proti rakovine na základe dlhodobého záujmu o jej aktivity a na základe jej „viditeľnosti“ v spoločnosti. Na verejnosti je organizácia známa najmä vďaka kampani Deň narcisov.

Liga proti rakovine nerealizuje v súčasnosti cieľnú kampaň na získavanie darov zo závetov, najmä kvôli problémom s kapacitou svojich pracovníkov. Túto formu získavania finančných prostriedkov alebo iných hodnotných darov považuje za strategický zámer do budúcnosti.

Zhodnotenie na záver

V rámci platných právnych predpisov sa nestanovujú prekážky pre potenciálnych darcov, aby svoj majetok odkázali zvolenej neziskovej organizácii. Jediným nevýhodným prvkom pre ľudí pevne rozhodnutých darovať majetok závetom je inštitút neopomenuteľných dedičov, t.j. nemožnosť vylúčiť deti z dedenia (situácia sa odlišuje pri maloletých a plnoletých dedičoch).

Táto téma je na Slovensku v tomto čase ešte veľmi citlivá a málo sa o nej

hovorí. Drvivá väčšina ľudí si (z objektívnych či subjektívnych dôvodov) ani neuvedomuje, resp. nepomyslí na možnosť obdarovať zo závetu aj verejne prospešnú organizáciu.

Cieľovou skupinou pre organizácie, ktoré sa chcú zamerať na získavanie darov zo závetov, sú najmä ľudia žijúci osamelo, ktorí prejavujú záujem o verejne prospešné aktivity. Sú teda informovaní o tom, z čoho si možno vybrať na poli potenciálnych dedičov, a zároveň nie sú iné osoby ako príbuzní, ktorí by mali nárok na ich majetok.

Jasné a čitateľné poslanie a oblasť činnosti organizácie pomáha pochopeniu jej účelu - Liga proti rakovine je veľmi „pochopiteľná“ organizácia (už priamo z názvu je možné určiť, čím sa zaoberá). Jej aktivity sú viditeľné na verejnosti a realizuje ich na území celého Slovenska, čím vie osloviť potenciálnych darcov celoplošne.

Zdroj: Liga proti rakovine Slovenskej republiky

Špitálska 21 , 812 32 BRATISLAVA www.lpr.sk

Spracoval: Mgr. Katarína Minárová, Komunitná nadácia Prešov

NA CO JE POTŘEBA SE PŘIPRAVIT Kanada

Nabízím vám tři příběhy z Komunity nadace Ottawa, které ukazují, co se může všechno stát a jak se může zkomplikovat dar odkazem v závěti. Vybrala jsem příklady, které zároveň ilustrují obecnější situace, které mohou nastat kdekoliv a na které by tedy měla být připravená každá komunitní nadace. Ve všech případech šlo o relativně malé částky.

1. TÉMA: Dcera zpochybnila způsobilost matky

Právník, důvěrně známý naší komunitní nadaci, nás seznámil se starší paní, která se právě rozhodla upravit závěť a hledala neziskovou organizaci, které by odkázala značnou část majetku. Právník jí doporučil, aby závěti zřídila u naší nadace fond a navrhl jí, aby se na nás obrátila přímo a domluvila podrobnosti takového daru.

Zaměstnanci nadace se s ní opakovaně sešli v domově pro seniory, kam se nedlouho před tím přestěhovala. V průběhu těchto setkání nám dala bez okolků najevo, že nedůvěřuje své jediné dceři a zeti. Chtěla mít jistotu, že dceři případně jen nepatrná část majetku, protože se obávala, že ho bez užitku rozhází. Převážná většina jejího velmi skromného majetku tak měla být po její smrti využita na dobročinné účely.

Po mnoha návštěvách a mnoha a mnoha rozhovorech nakonec získala důvěru v naší nadaci a rozhodla se při nadaci zřídit permanentní fond, který by nesl jméno jejího zesnulého manžela a ctil by jeho filantropické zájmy. Významná část rozhovorů v průběhu návštěv se točila kolem dcery a negativních pocitů, které k ní matka cítila. Nakonec jsme podepsali formální smlouvu a paní byla ráda, že se jí starost s dcerou vyřešila. Vše jsme konzultovali s právníkem, který odsouhlasil smlouvu o zřízení fondu a dopracoval v tomto smyslu závěť.

Rok dva na to žena zemřela. Když dcera zjistila, že ji matka de facto vydělila, byla v šoku. Najala si právníka a zpochybnila závěť u soudu s tím, že matka nebyla mentálně způsobilá, když závěť podepsala. Tvrdila, že nevraživost, kterou matka dávala najevo, byla jedním z prvních příznaků stařecké demence, která se pak postupně zhoršovala.

Právník zesnulé byl přesvědčen o tom, že matka byla při podpisu závěti zcela při smyslech a ve všech směrech způsobilá. To potvrzovali i zaměstnanci nadace, kteří se zúčastnili návštěv, přestože chápali, že některé vznesené námitky by nemusely být zcela od věci. Byli jsme postaveni před dilema: dárce nám zanechal jednoznačné instrukce, jak máme naložit s jeho majetkem a my bychom se měli pokusit jeho vůli hájit; na druhé straně jsme však nechtěli, aby příběh přilákal pozornost médií, a navíc, něco na tom, co dcera tvrdila, přeci jen být mohlo.

Najali jsme tedy jiného právníka, který neměl ani z jednou ze stran nic do činění, aby jako nezávislý arbitr situaci prozkoumal a zhodnotil, pohovořil si se všemi zúčastněnými stranami a doporučil další postup. Obě strany se shodly na jeho výběru a souhlasily s tím, že budou respektovat jeho doporučení, až bude jakékoliv.

ROZHODNUTÍ:

Nezávislý právník dospěl k závěru, že dárce byl ve chvíli podpisu závěti při smyslech. Zároveň však bylo zřejmé, že její způsobilost se záhy na to začala rychle zhoršovat. Proto právník doporučil, aby se majetek rozdělil půl na půl mezi dceru a komunitní nadaci. Dcera navíc požádala, aby zřízený fond nebyl omezen účelem využití a nenesl jméno dárce.

PONAUCENÍ:

1. Všechno dokumentujte. Dělejte si podrobné poznámky ze všech rozhovorů, které s dárce nebo potenciálním dárce povedete.
2. Pokud máte jakékoliv podezření, že by způsobilost dárce mohla být zpochybněna, nevytvářejte si žádné domněnky, na vše se pečlivě a dopodrobna vyptejte.

3. Za normálních okolností je běžné, aby blízcí příbuzní věděli, co závěť obsahuje, a byli připraveni to respektovat. Pokud je to jinak, musíte si být jisti tím, proč tomu tak je a že k tomu existuje dostatečný a opodstatněný důvod.
4. Média zbožňují negativní publicitu. Když se týká filantropie, poškozují nás všechny. Snažte se tomu vyhnout, ovšem ne za cenu toho, že se zpronevěříte svým základním filantropickým zásadám.
5. Nevzdávejte se při první známce sporu. Konfrontací je dobré se vyhnout, ale mějte na paměti, že hájíte přání dárce ve chvíli, kdy už je sám hájit nemůže. To je důvěra téměř posvátná a rozhodně ji nelze brát na lehkou váhu. Pokud není prokázáno jinak, je vaší povinností respektovat a hájit vůli dárce.
6. Když dojde ke sporu, použijte nestranného arbitra a předem se dohodněte, že budete respektovat jeho doporučení.
7. Někdy je kompromis nejlepší řešení.

2. TÉMA: Mizera

Starší bezdětná vdova sepsala závěť, ve které odkázala větší část svého skromného majetku naší komunitní nadaci. Protože osobně znala presidenta nadace, zmínila to mezi řečí, ale písemně nadace nic nedostala, ani kopii poslední vůle. Nadace založila dárcovskou složku a začala za dar pravidelně děkovat ve výroční zprávě.

Prostřednictvím přátel a sousedů jsme se v nadaci dozvěděli, že se vdova spřátelila s mladým právníkem, který jí pomohl prodat dům – její hlavní majetek – a přestěhovat se do domova s pečovatelskou službou. Pro přátele a rodinu začínalo být stále těžší ji navštívit nebo s ní promluvit, právník jí začal zadržovat telefonické hovory a zrazoval ji od přijímání návštěv. Domov s pečovatelskou službou asi po roce právníkovi zakázal vstup do objektu s tím, že se ženou rozvíjel nepřiměřené vztahy a že se pokoušel přizívit i na ostatních seniorech v domově.

Ani ne dva roky na to vdova zemřela. K velkému překvapení a zklamání rodiny v době pobytu v domově změnila závěť a vše odkázala mladému právníkovi. Synovec, kterému podle původní závěti měla připadnout nepatrná částka, se rozhodl, že novou verzi závěti zpochybní. Případ se nakonec dostal k soudu. Přestože v té době již právník zcela ztratil dobrou pověst, a dokonce byl vyloučen z advokátní komory, případ se musel řádně a nákladně řešit. Synovci šlo o princip, ne o možný finanční zisk. Komunitní nadace byla vyrozuměna o probíhajícím soudu, ale rozhodla se, že se ho nezúčastní, protože bylo pravděpodobné, že náklady na právní služby a soudní výlohy beztak spotřebují vše, co ještě z majetku zbývalo.

PONAUČENÍ:

1. Jsou supi, kteří se rádi přiživí na bezbranných lidech, kteří někdy mohou být našimi dárci, zvláště s přibývajícím věkem.
2. Je nesmírně obtížné před tím kohokoliv chránit.
3. Nejdůvěryhodněji v podobné situaci vždy působí ti, kdo z ní nemají co získat.
4. Někdy odkázaná částka prostě nestojí za to.
5. Komunitní nadace si jen zřídka může dovolit soudit se jen kvůli principu.

3. TÉMA: Odkázali komunitní nadaci všechno. Opravdu. Všechno.

PŘÍBĚH:

Bezdětný pár odkázal svůj majetek komunitní nadaci na základě doporučení svého finančního poradce. Nabyli dojem, že jejich synovci, jedinému blízkému příbuznému, se dobře daří a jejich peníze nepotřebuje. Byl to nicméně právník, a tak ho jmenovali vykonavatelem závěti.

Komunitní nadace se o daru dozvěděla až po smrti obou zůstavitelů. Vykonavatel závěti nadaci vyrozuměl, že jí byl odkázán drobný finanční obnos, skromné investiční portfolio a malý bungalov plný všemožného harampádí. Pozval zástupce nadace, aby si prohlédli domek a jeho zařízení. Zdálo se, že je zklamán, že jemu nic z dědictví nepřipadlo, takže nepřekypoval ochotou nadaci poradit ve věci likvidace majetku. Nadace se obrátila na renomovanou aukční firmu, ale ta doporučila zařízení domu rozprodat ve veřejné dražbě přímo v domě, protože v zařízení domku nebylo nic cenného.

Místní Centrum pomoci obětem znásilnění se nedlouho před tím obrátilo na nadaci s žádostí o grant na zařízení nových prostor, protože jim nový nájemce zakázal nastěhovat jejich starý, značně omšelý nábytek. Místo grantu tedy nadace nabídla zástupcům centra, aby si v odkázaném domku vybrali, cokoliv jim přijde vhod. K jejich velké spokojenosti si odvezli nákladřák nábytku a dalšího vybavení. Na to soused odkoupil ojeté auto a sněžnou frézu. Dům byl prodán jinému sousedovi. Pak jsme najali renomovaného odborníka na veřejné dražby a co se neprodalo, putovalo do Armády spásy nebo na smetiště. Dům se konečně vyklidil. Výtěžek všech uvedených transakcí byl velmi uspokojivý a nadace z něj zřídila účelem neomezený fond, který nese jméno těchto štědrých dárců.

PONAUČENÍ:

1. Vykonavatelé závěti, kteří doufali, že budou příjemci části dědictví, vám rozhodně s ničím nepomohou.
2. Kreativní přístup může, když se sejdou příznivé okolnosti, naplnit požadavky žadatelů o grant.

3. Drobné částky se nasčítají.

4. Náklady a energie vynaložené na likvidaci odkázaného majetku stojí za to zvláště v případech, že výsledkem je fond, který není omezen účelem využití.

Barbara McInnes, výkonná ředitelka
Komunitní nadace Ottawa, Kanada

FILANTROPIKÝ ODKAZ V ZÁVĚTI, Nadace Via, Česká republika

Nadace Via byla založená v roce 1997 jako nástupnická nadace české kanceláře americké Nadace pro občanskou společnost, která v České republice působila od roku 1990. Práce Nadace Via se zaměřuje na oživení života místních komunit, rozvoj filantropie a svěbytného neziskového sektoru v České republice.

Nadace Via doposud podpořila přes 2100 projektů v hodnotě 200 milionů korun, což ji řadí mezi největší a neaktivnější nadace v České republice. Nadace Via získává prostředky pro svou práci z výnosů svého nadačního jmění, z grantů mezinárodních nadací, z darů celé řady domácích i zahraničních firemních dárců a – k naší největší radosti – také ze štědrých darů jednotlivců.

Když jsem pár let po založení nadace zvažovali skladbu zdrojů nadace Via, bylo zřejmé, že k udržitelnosti máme daleko. Čím to?

- většina zahraničních nadací a vládních rozvojových programů, přestávala v České republice aktivně působit
- soustředili jsme se hlavně na rozdělování grantů zahraničních dárců a získávání nových dárců a péči o ně jsme věnovali velmi málo času a energie, jinými slovy: snažili jsme se ukrojit si kousek ze stávajícího koláče filantropie, ale netušili jsme, jak ho zvětšit
- nerozvíjeli jsme kontakty v podnikatelském světě, které by nám umožnily rozjet fundraising od firem
- neměli jsme žádné individuální dárcce, nebyli jsme dostatečně známí a naše zaměření na komunitní rozvoj nebylo v České republice konce 90. let snadné komunikovat
- bez kontaktů na podnikatele a bez základny jednotlivých dárců se šance získávat prostředky do nadačního jmění rovnaly nule

Několik měsíců na počátku roku 2000 jsme proto promýšleli několik možných cest, kterými by se nadace Via mohla do budoucna ubírat, až jsme dospěli

ke strategickému rozhodnutí: vybudovat nezávislou nadaci, která staví na rozmanité, a tedy zdravé škále různých typů dárců.

Toto strategické rozhodnutí stavělo na jedné zásadní okolnosti: srozumitelně sdělit dárcům, jaké možnostmi darovat nadace Via nabízí tak, aby bylo snadné se s nimi jednoznačně identifikovat

V nabídce nových možností pro naše dárcy jsme se inspirovali u komunitních nadací. Od roku 2001 nabízíme dárcům trvalé, přerozdělovací a dočasné fondy, dárcovské fondy, účelové fondy v oblastech: rozvoj neziskového sektoru, komunitní rozvoj, děti a mládež, životní prostředí, kulturní dědictví.

Nové dárcovské možnosti jsme začali aktivně propagovat a v průběhu let 2002 a 2003 se nám podařilo navázat spolupráci s celou řadou velkých firem se sídlem v České republice, které si při nadaci zřídily pojmenované dárcovské fondy, které se každoročně rozdělují v grantech. Stále jsme však hledali jednotlivé dárcy, kteří by pro ostatní vytvořili následovánímhodný příklad.

Koncem roku 2004 nám zavolala jedna právnička. Pomáhala zrovna manželskému páru žijícímu v Praze, který zvažoval založit nadaci na podporu dětí ze Zakarpatské Ukrajiny. Požádala nás, zda bychom se s nimi nesešli a neposkytli jim odbornou radu.

Situace se brzy vyjasnila. Paní Horová se na Podkarpatské Rusi narodila. Do Prahy se přestěhovala v sedmnácti letech, těsně před vypuknutím druhé světové války. V průběhu celého života v Praze byla ona i její český manžel velmi aktivními členy nejrůznějších spolků a organizací, které měly se Podkarpatskou Rusí něco do činění. V roce 2004 bylo oběma přes pětadesát a byli bezdětní. Rozhodli se prodat dům (s podmínkou, že v něm budou moci dožít) a uvažovali o založení nadace s cílem pomáhat dětem z Podkarpatské Rusi (dnes Zakarpatská Ukrajina). S tím se také obrátili na právníka.

Oslovená právnička prostudovala všechny administrativní a finanční podmínky založení nové nadace a rozhodla se manželům Horovým nabídnout jinou variantu: najít nadaci, která by jim umožnila realizovat jejich filantropické zájmy, aniž by se museli zatěžovat administrativou a finančními povinnostmi souvisejícími ze založení nové nadace. Náhodou jí někdo pověděl o nadaci Via a o tom, co nabízí.

Když jsme se o filantropických záměrech manželů Horových dověděli dost, sešla se správní rada nadace k velmi důležité diskusi (můžeme / máme sloužit filantropickým zájmům dárců, kteří žijí v České republice, ale chtějí své dary směřovat do zahraničí?). Výsledkem bylo, že jsme manželům Horovým nabídli dočasný pojmenovaný grantový fond. Po několika týdnech jednání a

navržení statutu fondu jsme se konečně dohodli. Přijali jsme finanční dar v hodnotě 400 000,-Kč (USD 24,000) a začali rozdělovat granty na veřejně prospěšné projekty na podporu dětí ze Zakarpatské Ukrajiny.

Od roku 2005 jsme podpořili 12 projektů. Manželé Horovi do fondu vložili další dar (100 000,-Kč) a do jejich fondu začal každoročně přispívat další dárce (100 000,-Kč ročně).

V roce 2007 nám paní Horová sdělila, že se s manželem rozhodli do svého fondu při nadaci Via odkázat něco v závěti. Odkaz v závěti jsme nežádali - zahrnout nadaci Via do své poslední vůle byl nápad manželů Horových

Co nás velkorysost manželů Horových naučila?

- možnosti dárcovství je potřeba mít jasně připravené a šířit je, jak se dá a kde se dá
- při propagaci vašich dárcovských možností nezapomínejte na to, že je dobré je sdílet také s nejrůznějšími profesionálními poradci a konzultanty, jako jsou právníci, daňoví poradci atp.
- připravte se na kultivaci dlouhodobých osobních vztahů s vašimi hlavními dárce; může se stát, že se vaše nadace doslova stane „členem“ rodiny a že pak dárce zvaží, že by vám něco odkázal v závěti
- než se dárce zaváže k „plánovanému daru“ (odkazu v závěti), musí nadace získat absolutní důvěru a musí si ji znovu a znovu zasloužit, dokud je dárce naživu
- neslibujte dárce, co nemůžete splnit, a vždycky splňte, co jste slíbili, jinak ztratíte důvěru dárce a časem i jejich podporu.

Jiří Bárta,
Nadace Via, Praha

Vydala Asociace komunitních nadací ČR

A.K.N. občanské sdružení
Praha 2008

Uspořádal Josef Štogr
ISBN 978-80-254-3193-1
Vychází za podpory
Charles Stewart Mott Foundation
a Global Fund for Community Foundations

Tisk: PBtisk Příbram
Grafická úprava a obálka
Jakub Štogr

CHARLES STEWART
MOTT FOUNDATION

ASOCIACE
KOMUNITNÍCH
NADACÍ V ČR

WINGS Global Fund
for Community Foundations